

3. 'Zakon Ukrainy ny «Pro poshtovyy zv'jazok» (Law of Ukraine "On Postal Communication")'. [online] Dostupno: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2759-14>.

4. 'Znajomtes', bank. Poshtovyy bank (Meet the bank. Post bank)', 2015. *Poshtovyy visnyk*, №3 (724), s.4.

5. 'Navchal'ne vydannja (Educational edition)', 2015. *Moroz, V.M., Organizacijni osnovy dijtal'nosti pidpryjemstva poshtovogo zv'jazku*, K.

6. 'Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 veresnja 2014 r. №411 Pro zatverdzhennja Polozhennja pro Administraciju Derzhavnoi sluzhby special'nogo zv'jazku ta zahystu informacii' Ukrainy (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 3, 2014, No.416 On Approval of the Regulation on the Administration of the State Service for Special Communications and Information Protection of Ukraine)'. [online] Dostupno: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/411-2014-%D0%BF>.

7. 'Pro zatverdzhennja Pravyl nadannja poslug poshtovogo zv'jazku. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.03.2009 roku №270 (On Approval of the Rules for the Provision of Postal Services. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 5, 2009 №270)'. [online] Dostupno: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/270-2009-p/page2>.

8. 'Pro Nacional'nu komisiju, shho zdijsnjuje derzhavne reguljuvannja u sferi zv'jazku ta informatyzacii'. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 23.11.2011 roku №1067/2011 (About the National Commission, which carries out state regulation in the field of communication and informatization. Decree of the President of Ukraine dated 23.11.2011 №1067/2011)', 2011. *Oficijnyj visnyk Ukrainy*, №94, stor.32, st.3417.

9. 'Rozporjadzhennjam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 sichnja 2002 r. N10 «Pro nacional'nogo operatora poshtovogo zv'jazku» (By the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 10 January 2002 N10 "On the National Postal Operator")'. [online] Dostupno: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR020010.html.

10. 'STRATEGIJA implementacii' polozhen' dyrektyv Jevropejs'kogo Sojuzu u sferi poslug poshtovogo zv'jazku ta kur'jers'kyh poslug («dorozhnja karta») (SHVALENO rozporjadzhennjam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 ljutogo 2018 r. №104-r) (STRATEGY of implementation of the provisions of the European Union directives in the field of postal services and courier services ("road map") (APPROVED by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 14, 2018, No.104-p))'. [online] Dostupno: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/104-2018-%D1%80>.

11. 'Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro nacional'nu komisiju, shho zdijsnjuje derzhavne reguljuvannja u sferi zv'jazku ta informatyzacii» (Decree of the President of Ukraine "On the National Commission, which carries out state regulation in the field of communication and informatization)", 2011. K. [online] Dostupno: <http://www.nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=17&language=uk>.

12. 'Ukrai'ns'ka revoljucija 1917-21 (Ukrainian Revolution 1917-21)', *Ukrai'ns'kyj instytut nacional'noi' pam'jati*. [online] Dostupno: <http://www.memory.gov.ua/page/ukrainska-revoljutsiya-1917-21>.

Govorovskiy A. V., Head of VRDS, Public joint stock company «Ukrposhta» (Ukraine, Kyiv), Govorovskiy@ukr.net

Legal regulation of postal communication in Ukraine

The article considers the legal aspects of the formation, functioning and development of postal communication of Ukraine. The principles of legal regulation of the activity of the national postal operator in Ukraine are also defined.

The preconditions and the determining stages of legal and normative development of postal activity development, due to which there are significant changes in the postal system, are analyzed.

On the basis of the complex analysis, the main stages of the complex legal relations on the market of postal services are highlighted.

The influence of external factors on postal activity in the modern legal field, which has a significant influence on the economic and social formation of the future activity of postal communication of Ukraine, is studied.

Keywords: legal activity of postal industry, postal history, postal communication, legal regulation of postal communication, development of postal communication of Ukraine.

* * *

УДК 94(477.82)«1901/1930»[061:63

Лисенко М. С.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії і культурології, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (Україна, Харків), M.S.Lysenko@ukr.net

ВОЛИНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ХМЕЛЯРСТВА: МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ (ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Метою статті є вивчення діяльності Волинського товариства хмелярства у 1903–1919 рр. Воно було перетворено з раніше існуючої в Житомирі філії Імператорського загальноросійського товариства садівництва. Вченим використані порівняльні, хронологічні, проблемний і аналітичний методи дослідження. На основі архівних матеріалів, що вперше вводяться у науковий обіг, автором висвітлені цілі Волинського товариства хмелярства, методи роботи і різнопланову діяльність. Значну увагу приділено громадським ініціативам хмелярств. Таким як обговорення митної та податкової політики в державі, співпраці з іншими сільськогосподарськими товариствами і загальноросійськими установами у країні. Успішним досвідом аграрної організації стала участь у місцевих, загальноросійських та міжнародних виставках та періодичних з'їздах. Волинське товариство хмелярства підтримувало зв'язки з партнерами (хмелєвиробниками, хмелеторговцями та броварнями), а також споживачами. Місцевими жителями – членами цієї організації – враховувався корисний досвід чеських колоністів, вихідців з Богемії. Помічники поляки збували хміль в межах імперії і закордоном. Волинським товариством хмелярства проводилася просвітницька робота серед населення краю.

У статті вивчені такі питання як внутрішній товарообмін, міжнародне співробітництво. Уперше приділено увагу співпраці з українськими кооперативами в Лондоні, сільськогосподарськими асоціаціями Франції, Скандинавії. Позначено зв'язки з аналогічними громадськими об'єднаннями українських губерній. Наприклад, взаємовідігну співпрацю з Американською агентурою Харківського товариства сільського господарства. Науковцем описані і систематизовані нові матеріали про діяльність Волинського товариства хмелярства в період до Першої світової війни. З початком воєнних дій у німецьких колоністів секвестрували хмільники. Турботу про них держава поклала на аграрну організацію. В цілому активність Волинського товариства хмелярств тривала і в роки громадянської війни. В 1920 році воно було закрито, а майно націоналізовано.

Автором дослідження зроблено висновок, що діяльність Волинського товариства хмелярства була успішною й ефективною для економіки краю і країни. Її значення полягало у заохоченні громадської ініціативи, підвищенні культури землеробства, залученні волонери до досвіду товарообміну як на внутрішньому ринку Російської імперії, так і закордоном.

Ключові слова: Волинське товариство хмелярства, Російська імперія, сільськогосподарські товариства, сільське господарство, українські губернії.

Історія сільського господарства Правобережної України початку ХХ ст. тісно пов'язана з діяльністю Волинського товариства хмелярства. Як і інші громадські об'єднання, воно підпорядковувалося департаменту землеробства сільськогосподарського відомства. Аграрні організації створювалися перш за все для успішної реалізації реформ в галузі. На Волині, як розвиненому аграрному регіоні Російської імперії, ці завдання стали складніші. Вони передбачали активну участь місцевих хмелярств на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Територіальні межі дослідження охоплюють Волинську губернію Російської імперії; хронологічні обумовлені періодом діяльності Волинського товариства хмелярства з 1903 по 1919 роки.

Метою дослідження є вивчення досвіду роботи, співробітництва аграрного товариства з вітчизняними та закордонними товаровиробниками, його громадських ініціатив, участі у виставках різного рівня.

Історіографія. Літературу з вищезазваної теми варто умовно поділити на публікації з історії Волині та розвитку хмелярства в регіоні. Перші роботи були написані учасниками аграрних організацій. Найбільш відомими є публікації фахівця з хмелярства І. І. Засухіна [7; 8]. Розвиток сільського господарства Правобережної

України в пореформений період досліджено в монографії історика діаспори І. Витановича [4]. У сучасній українській науці висвітлені окремі проблеми, пов'язані з аграрною галуззю на Волині. Ґрунтовний аналіз стану сільського господарства України дано у спільній книзі О. П. Реснта і О. В. Сердюка [12]. Магнатурі Волині присвячена праця В. В. Павлюка [11]. Вузкоспеціальні проблеми аграрної сфери Волині досліджені істориками близького зарубіжжя [1; 13]. В цілому історія Волинського товариства хмелярства вивчена недостатньо.

Автором статті були використані різноманітні джерела. Більшість документів з історії Волинського товариства хмелярства зберігається у Державному архіві Житомирської області (фонд 187) [14]. У матеріалах аграрного об'єднання міститься листування з департаментом землеробства, сільськогосподарськими товариствами українських губерній, українськими кооперативами в Лондоні, партнерами і споживачами. Досить інформативні друковані матеріали по заявленій тематиці. До них необхідно віднести місцеву періодику [2; 5; 6], у тому числі спеціалізовану [10]. Видання «Весь Юго-Западный край» має довідково-інформаційний характер по губерніям Правобережної України [3]. В цілому джерельна база достатня для дослідження проблеми.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямку можуть стати відносини Волинського товариства хмелярства з німецькими господарями до та після початку Першої світової війни. Перш за все проблема секвестрованих плантацій німецьких колоністів.

Історія хмелярства на Волині. Впровадження культури хмелю на Правобережжі започаткували чехи, що переселилися з Богемії. Плантації були закладені переселенцями у 1872 році в Дубенському повіті Волинської губернії. Першим, хто почав розводити хміль, був чех Свобода з селища Мирогоща. Як згадував чех-колоніст, йому знадобилося багато зусиль продавати хміль. Але завдяки близькості кордону і знайомствам Свободи поступово збут хмелю налагодився [8, с. 3]. Культура хмелю, внаслідок її вигідності, швидко поширилася серед місцевих колоністів, а потім і серед поміщиків. Останні запрошували фахівців з Богемії, що вводили у поміщицьких маєтках Волинської губернії прийняті на їх батьківщині прийоми культури. Місцеві селяни, які наймалися на роботи у хмільники до поміщиків і колоністів, самі навчилися розведенню богемського хмелю. І хоч важко і поступово, але теж стали вирощувати цю культуру. Отже, від самого початку культура у всіх хмелярів на Волині богемська. Що стосувалось ділянок під хмільники, то за їх кількістю (до початку Першої світової війни) найбільше було чеських, за ними йшли німецькі і селянські, і на останньому місці – поміщицькі.

Якщо казати про розміри плантацій, то 70% площі всіх хмільників належало колоністам і селянам, решта перебувала у володінні поміщиків. За даними на 1903 рік у Волинській губернії під хмільниками знаходилося 1290 десятин із загальною продуктивністю 58,7 тис. пудів [14, спр. 20, арк. 35]. Найбільшим районом хмелярства традиційно вважався Дубенський повіт. У принципі хмельові господарства на Волині були типові. Вони відрізнялись розмірами плантацій та оснащенням,

технічними можливостями. В цілому чеські і німецькі колоністи жили заможнo, мали гарні будинки, за рівнем добробуту були ближче до поміщиків, ніж до селян.

Техніка хмелярства досягла на Волині значного розвитку. І в цьому відношенні вона нагадувала свій зразок – богемську культуру хмелю. Найкраще хмелярство велося у чехів-колоністів, особливо заможних, які підтримували зв'язки зі своєю батьківщиною. Однак волинське хмелярство не могло бути повною копією богемської культури. На Волині існували особливі природні умови, що дозволяло виробляти інші прийоми і техніку. До початку ХХ ст. приїзд чехів з Богемії на Волинь майже припинився. Залишилися деякі, хто їздив до родичів. Про нововведення в хмелярстві Богемії не відразу дізнавалися на Волині. Хоча великої шкоди місцевим хмелярам це не приносило. Всякі нововведення пов'язані з витратами, які не всі господарі могли собі дозволити.

Важливою подією в регіоні стало заснування аграрного об'єднання, що спрямовувало спільні зусилля хмелярів краю. З кінця ХІХ ст. на Волині існувала філія загальноросійського імператорського товариства садівництва. У 1903 році на його основі було створено Волинське товариство хмелярства (далі ВТХ) з центром в Житомирі [14, спр. 28, арк. 2–3]. Крім місцевих співробітників там же працювали надіслані з Санкт-Петербурга департаментом землеробства інструктори з хмелярства. Одним з найвідоміших став Іван Іванович Засухін. Місцеві хмелярі були досить досвідченими, культура розведення хмелю в краї перебувала на високому рівні. Головною метою цієї громадської організації стало сприяння розвитку хмелярства в регіоні. До членів аграрного об'єднання відносилися чеські та німецькі колоністи, поміщики (в основному поляки), а також українські селяни. Згодом завдання організації змінювалися. Проводилися заходи освітнього і практичного характеру. Це участь в місцевих, загальноросійських та закордонних виставках. Хмелярі подавали свої пропозиції під час обговорення проблем міжнародної торгівлі, митної політики і боротьби з недобросовісною конкуренцією. Наприклад, при розгляді в міністерстві фінансів розмірів мита на експорт закордонного хмелю, умов перегляду російсько-німецького торгового договору. Був заснований зразковий хмільник для демонстрації дослідів. Згодом через реверсиробництво хмелю в регіоні найбільш нагальною проблемою став збут товару як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. ВТХ мало свій друкований орган «Листок хмелярів», що був єдиний в Росії. Він виходив раз на місяць, а у період з 15 серпня по 1 жовтня кожного тижня. Це пора збору і обробки хмелю, продажу, тому доречними і вчасними ставали поради та консультації. У «Листку хмелярів» можна було прочитати правдиві відомості про становище хмелевого ринку в Росії і закордоном, ціни і умови збуту. У 1913 році його передплатна ціна становила 1 руб. 50 коп. на рік. Редактором працював І. І. Засухін, коло фахівців було обмежене [14, спр. 20, арк. 16].

Громадська діяльність ВТХ була багатоплановою. Воно підтримувало заходи департаменту землеробства, було членом загальноросійської сільськогосподарської палати, яку очолював колишній міністр сільськогосподарського відомства О. С. Єрмолов. Особливо

насичений подіями виявився 1913 рік. У травні 1913 року в Києві відкрилась загальноросійська сільськогосподарська і промислова виставка. Оскільки хмелярство в Росії отримало значний промисловий розвиток, то ВТХ було представлено на Київській виставці найбільш повно. Це важливо, тому що виставка проходила на Правобережній Україні, найголовнішому районі хмелярства країни. Волинський хміль становив 70% експорту Російської імперії закордон [14, спр. 30, арк. 36]. На виставці була влаштована показова хмельова плантація.

У жовтні 1913 року проводився ювілейний загальноросійський з'їзд плідників, виноградарів і городників у Санкт-Петербурзі. Одночасно проводилася виставка. Програма питань до обговорення на з'їзді охоплювала заходи уряду, земства і громадських організацій з підняття плідництва та інших галузей. Передбачалося створення спеціальних навчальних закладів і поширення знань позашкільним шляхом. Пропагувалася дослідна і показова справа. У хмелярстві це стосувалося виведення нових сортів, акліматизації. Учасники з'їзду обговорювали проблему надання кредитів для власників хмільників [14, спр. 4, арк. 12].

ВТХ приймало участь і у регіональних хмельових виставках, наприклад, у м. Луцьку у вересні 1913 року. Місцеві виставки мали на меті з'ясувати становище волинського хмелярства взагалі і поліпшення його стану в майбутньому. Луцька виставка мала декілька відділів: 1) зразки хмелю; 2) науковий відділ; 3) знаряддя, прилади, сушарки; 4) боротьба із шкідниками хмелю; 5) навчально-показовий відділ. Вхідна плата на виставку складала 10 коп. На виставці були представлені різні сорти хмелю, а також пристрої, обладнання тощо. Хмелярі мали можливість продати свій хміль під час або після виставки безпосередньо великим фірмам і броварням. Такі господарі платили в касу виставки організаційний збір 1 руб. Додаткова плата стягувалась за використану площу, зайняту хмелем. Виставлені зразки піддавалися експертизі, за кращі експонати видавалися нагороди: срібні та бронзові медалі, похвальні листи і премії. Окремо нагороджувались описи господарств хмелярів. Для вирішення спірних питань між продавцем і покупцем на ярмарку був заснований третейський суд [14, спр. 25, арк. 33].

Волинські хмелярі приймали участь у міжнародних виставках. Перш за все вони демонстрували найкращі досягнення галузі. Російська експортна палата, влаштовуючи Російський відділ на Балтійській виставці в Мальме у 1914 році, запропонувала ВТХ взяти участь у виставці з низки причин. Багаторічні спостереження за експортом російського хмелю показали, що значна його кількість вивозилася в Скандинавські країни через посередництво іноземних фірм сусідніх держав (частіше німецьких), причому хміль продавався як продукт іноземного виробництва. Це найкраще доводило високу якість волинського хмелю, здатного витримати подвійне перевезення і накладні витрати, з якими пов'язане знищення ознак походження. Волинські хмелярі налагодили безпосередні відносини з скандинавськими фірмами і споживачами. Російська експортна палата прийняла на себе обов'язки поширювати інформацію про ВТХ серед покупців і фірм Швеції, Норвегії і Данії, надавати зразки хмелю і укладати договори і торгові угоди [14, спр. 4, арк. 29].

Важливою залишалася справа не тільки виробництва, а і збуту хмелю на Волині. Селянство працювало без оборотних капіталів і примітивними знаряддями праці. Не всі могли, наприклад, купувати більш нові та досконалі сушарки. Іноді пропаганда нововведень викликала недовіру у населення. Як проходив продаж хмелю? Хміль продавали відразу тільки селяни, яким терміново потрібні були гроші. Поміщики спочатку знайомилися з ринковими цінами, для чого виписували російські і закордонні газети «Кур'єр» з Варшави та чеські сільськогосподарські газети. Тільки після з'ясування цін, зазвичай у вересні, реалізовували свій товар. Поміщики частіше продавали хміль за договором, а колоністи і селяни – за готівку. Контракти підписували на термін від року до декількох років, за винятком контрактів, які укладалися перед збором врожаю [14, спр. 11, арк. 107].

Плантагорська організація збуту хмелю на заводи вважалася справою майбутнього. Однак, спроби робилися, наприклад, в селі Красиліві. У ньому завдяки близькості залізниці і освіченості жителів, культура і торгівля перебували у кращому становищі, ніж у старих хмельових районах. Деякі красилівські плантатори зав'язали відносини з заводом Калінкіна у Москві [7, с. 39]. Вони об'єднувалися по кілька господарів, щоб скласти більш великі партії, і навіть купували хміль у сусідів. Колоністи сортували хміль, обробляли і відправляли замовлення у Москву. Ціни в їхньому випадку були на 3–5 руб. за пуд вище, ніж місцеві, що дозволяло їм окупити витрати на технічну обробку та інші операції. Деякі посередницькі фірми намагалися монополізувати торгівлю хмелем на заводи, вони надавали селянам не вигідний кредит. З поміщиків, які постачали хміль у броварні, користувався популярністю граф В. В. Прушинській (Рівненський повіт) [3, с. 105]. Він продавав хміль прямо на заводи і отримував вищий прибуток внаслідок кращої, ніж у інших обробки хмелю.

На рубежі XIX і XX ст. хмелярство на Волині у всіх повітах активно розвивалося. У багатьох селищах площа під хмільник подвоїлася, а то і потроїлася. Галузі загрозувало перевиробництво хмелю з усіма його наслідками: ціни на хміль сильно впали і деяким хмелярам не вдавалось продати свій товар. Передбачаючи такий результат справи, Рада ВТХ зайнялася пошуком ринків збуту для волинського хмелю. Вона звернулася до посередництва української кооперативної агентури в Лондоні. Кооперативна агентура дуже люб'язно погодилася допомогти у цій справі. Вона провела опитування серед англійських хмельових фірм і з'ясувала, що волинський хміль може знайти у Великій Британії дуже хороший збут. І через кілька років може зайняти на Лондонському ринку гідне місце під своєю справжньою назвою «волинський хміль». Оскільки у Великій Британії хмелеві фірми дуже солідні, то вони вели купівлю і продаж хмелю великими партіями в кілька тисяч пудів. Для того, щоб почати з ними справу, волинянам потрібно представити їм партію хмелю не менше тисячу пудів. І. І. Засухін навіть їздив до Лондону [14, спр. 27, арк. 11]. Велася переписка з торговими фірмами Японії. Перспективи співпраці повністю не були реалізовані із-за початку Першої світової війни. Німеччина розглядалася українськими хмелярами як конкурент.

ВТХ підтримувало відносини з іншими сільськогосподарськими товариствами, наприклад, Харківським товариством сільського господарства. У його структуру входила Американська агентура. Через цей відділ волинські хмелярі замовляли собі потрібні для виробництва товари [14, спр. 34, арк. 13]. Волинські хмелярі співпрацювали і з вітчизняними виробниками. Так постійні контакти були встановлені з броварнею І. К. Грищенко у Харківській губернії, сибірськими і ростовськими заводами [14, спр. 16, арк. 36].

Після початку Першої світової війни були націоналізовані хмільники німецьких колоністів. ВТХ доручили стежити за ними. Секвестровані хмільники за сприяння аграрної організації передали в оренду бажаним селянам. Перед громадським об'єднанням стояло завдання зберегти хмільники, що було складно в умовах важкої воєнної обстановки, обмежених ресурсів країни і ВТХ, евакуації цінностей, паніки, яку нагнітали біженці.

Підведемо підсумки. Історія Волинського товариства хмелярства є малодослідженою науковою проблемою. Хмелярі краю внесли значний вклад у розвиток галузі. У досліджуваний період більшість експортного хмелю була волинського походження. Для розвитку хмелярства в регіоні особливе значення мала громадська діяльність Волинського товариства хмелярства. Ґрунтуючись на успішному досвіді, учасники аграрного об'єднання сприяли міжнародному співробітництву і просуванню волинського хмелю на ринки зарубіжних країн.

Список використаних джерел

1. Агасиев, НК., 2000. 'Немецкие колонии в Волынской губернии (кон. XVIII – нач. XX ст.)'. Автореф. дис... канд. ист. наук; спец. 07.00.02'. Красноярск: Красноярский гос. ун-т, 21 с.
2. 'Вестник Волыни', г. Житомир (1908–1914).
3. Довнар-Запольский, МВ., ред. 1913. 'Весь Юго-Западный край. Справочная и адресная книга по Киевской, Подольской и Волынской губернии', К.: Тип. И. Н. Кулинерова, 282 с.
4. Витанович, І., 1964. 'Історія українського кооперативного руху', Нью-Йорк: Т-во укр. кооперації, 624 с.
5. 'Вольнские губернские ведомости', г. Житомир (1873–1917).
6. 'Жизнь Волыни', г. Житомир (1910–1917).
7. Засухин, ИИ., 1910. 'О положении хмелеводства на Волыни и меры к его улучшению и развитию', *Сельскохозяйственная хроника Волынской губернии*, Житомир: Тип Н. А. Бродовича, №2, с.36–39.
8. Засухин, ИИ., 1907. 'Хмелеводство в России. Материалы и исследования', СПб.: Тип.: Герольд, Вып.1, 139 с.
9. 'Наша Волынь', г. Житомир (1913–1915).
10. 'Листок хмелевода', г. Житомир (1903–1919).
11. Павлюк, ВВ., 2000. 'Магнаторія Волині в умовах ринкових відносин у др. пол. XIX ст.', *УІЖ*, №1, с.102–108.
12. Реєнт, ОП., Сердюк, ОВ., 2011. 'Сільське господарство України і світовий продовольчий ринок', К.: НАН, *ін-т історії*, 365 с.
13. Шапран, СЮ., 2013. 'Обзор развития промышленности Волыни в период Российской империи (кон. XVIII – нач. XX ст.)', *Технические науки: Сб. ст. по материалам XXI международ. конф.*, Новосибирск, с.48–51.
14. 'Державний архів Житомирської області', Ф.187 Волинське товариство хмелярства, Оп.1.

References

1. Agasiev, NK., 2000. 'Nemeckie kolonii v Volynskoj gubernii (kon. XVIII – nach. XX st.)'. Avtoref. dis... kand. ist. nauk; spec. 07.00.02 (German colonies in the Volyn province (late XVIII – early XX century). Author's abstract. dis ... cand. east. sciences; specialist. 07.00.02)', Krasnojarsk: Krasnojarskij gos. un-t, 21 s.
2. 'Vestnik Volyni (Bulletin of Volhynia)', g. Zhitomir (1908–1914).
3. Dovnar-Zapol'skij, MV., red. 1913. 'Ves' Jugo-Zapadnyj kraj. Spravochnaja i adresnaja kniga po Kievskoj, Podol'skoj i

Volynskoj gubernii (The entire South-Western region. Reference and address book on the Kiev, Podolsky and Volyn province)', K.: Tip. I. N. Kushnerova, 282 s.

4. Vytanovych, I., 1964. 'Istorija ukrai'ns'kogo kooperatyvnogo ruhu (History of the Ukrainian cooperative movement)', N'ju-Jork: T-vo ukr. kooperacii', 624 s.
5. 'Volynskie gubernskie vedomosti (Volyn Provincial Gazette)', g. Zhitomir (1873–1917).
6. 'Zhizn' Volyni (Life of Volhynia)', g. Zhitomir (1910–1917).
7. Zasuhyh, II., 1910. 'O polozhenii hmelevodstva na Volyni i mery k ego uluchsheniju i razvitiju (On the situation of hop-growing in Volhynia and measures for its improvement and development)', *Sel'skhozjajstvennaja hronika Volynskoj gubernii*, Zhitomir: Tip N. A. Brodovicha, №2, s.36–39.
8. Zasuhyh, II., 1907. 'Hmelevodstvo v Rossii. Materialy i issledovanija (Hop breeding in Russia. Materials and research)', SPb.: Tip.: Gerol'd, Vyp.1, 139 s.
9. 'Nasha Volyn' (Our Volhynia)', g. Zhitomir (1913–1915).
10. 'Listok hmelevoda (Leaf of a hop-grower)', g. Zhitomir (1903–1919).
11. Pavljuk, VV., 2000. 'Magnatorija Volyni v umovah rynkovyh vidnosyn u dr. pol. XIX st. (Magnitorie Volyn in the conditions of market relations in other pol. XIX century)', *UIZH*, №1, s.102–108.
12. Rejent, OP., Serdjuk, OV., 2011. 'Sil's'ke gospodarstvo Ukrai'ny i svitovyj prodovol'chij rynek (Agriculture of Ukraine and the world food market)', K.: NAN, *ін-т історії*, 365 s.
13. Shapran, SJu., 2013. 'Obzor razvitija promyshlennosti Volyni v period Rossijskoj imperii (kon. XVIII – nach. XX st.) (Review of the development of Volyn's industry in the period of the Russian Empire (late XVIII – early XX century))', *Tehniczeskie nauki: Sb. st. po materialam XXI mezhdunarod. konf.*, Novosibirsk, s.48–51.
14. 'Derzhavnyj arhiv Zhytomyrs'koi oblasti (State Archive of Zhytomyr Region)', F.187 Volyn's'ke tovarystvo hmeljarstva, Op.1.

Lysenko M. S., PhD (History). Associate Professor of the Department of History and Culturology, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (Ukraine, Kharkiv), M.S.Lysenko@ukr.net

The Volyn Society of Hops: little-known pages of history (the beginning of the XXth century)

The purpose of the article is to study the activity of the Volyn Society of Hops in 1903–1919. It was transformed from a branch of the Imperial All-Russian Horticulture Society that had existed in Zhytomyr earlier. The scientist used comparative, chronological, problematic and analytical methods of investigation. Based on archival materials, which are introduced for the first time in scientific circulation, the author highlights the goals of the Volyn Society of Hops, methods of work and the diversity of activities. Considerable attention is paid to public initiatives of hop-growers such as participation in the discussion of customs and duty policy in the state, cooperation with other agricultural societies in the country and all-Russian institutions. Successful experience of the agrarian organization was participation in local, regional, all-Russian and international exhibitions and periodic agricultural congresses. Volyn's Hops Society maintained contacts with partners (hop producers, hop-growers and breweries), as well as consumers. Local residents took into account useful experience of Czech colonists, immigrants from Bohemia. Local landlords sold hops both within the empire and abroad. Volyn's Hops Society carried out educational work among the population of the region.

In the article such questions as internal commodity exchange, international cooperation were studied. For the first time, attention is paid to relations with Ukrainian cooperatives in London, agricultural associations of France, Scandinavia. Relations with similar public associations of Ukrainian provinces are described. For example, a mutually beneficial cooperation with the American Agency of the Kharkov Agricultural Society. The scientist has described and systematized new materials on the activities of the Volyn Society of Hops in the period before the First World War. With the outbreak of hostilities the German colonists sequestered hops. The state has assigned care of them to the agrarian organization. In general, the activity of the Volyn's Hops Society continued during the Civil War. In 1920, it was closed, and the property was nationalized.

The author of the study concluded that the activities of the Volyn's Hops Society were successful and effective for the economy of the region and the state. Its significance consisted in raising public initiative, enhancing the culture of agriculture, familiarizing the inhabitants of the region with the experience of commodity exchange both on the domestic market of the Russian Empire and with foreign countries.

Keywords: Volyn Society of Hops, Russian Empire, agricultural societies, agriculture, Ukrainian provinces.

* * *